

KONSERVATORSKI NAČRT ZA PRENOVO KOT SESTAVINA PROSTORSKEGA NAČRTOVANJA

CONSERVATION PLAN FOR RENOVATION AS A COMPONENT OF SPATIAL PLANNING

UDK 711.168
COBISS 1.01
prejeto 2.11.2009

izvleček

Osnova prostoru v katerem človek načrtuje in gradi svoje bivalno okolje je bila vedno naravna dediščina, ki je lahko le skupaj z ustvarjeno dediščino predstavljala javno dobro, obenem pa enega od vzorcev neuresničenih možnosti in hkrati največjo neznanco, kako to razumeti in uveljaviti v okviru trajnostnega razvoja prostora. Različne stroke, politika, lastniki in javnost v različnih časih uporabljajo različne kriterije za vrednotenje zgodovinske vrednosti kulturne dediščine kot tudi za novo nastale kulturne in umetnostne dosežke, ki naj bi imeli posebno vrednost ne le danes ampak tudi v prihodnosti. Visoka stopnja ohranjenosti kulturne krajine in identitete najpomembnejših naselij ter značilne arhitekture bo v bodoče zahtevala posebno pazljivost pri vseh posegih v prostor in njegovo rabo. Zato naj bi v bodočem delu načrtovalci razvoja prostora skupaj z varstveniki kulturne ter naravne dediščine posvetili naravi, kulturni krajini, kvalitetnim naseljem ter identiteti stavbne dediščine posebno skrb, ker bo le tako uresničena možnost in želja, da se v resnici ohranijo tudi posamezni doslej izločeni deli materialne in duhovne kulturne dediščine kot javne dobrine. "Konservatorski načrt za prenovo" je bil zato uveden kot nujni sestavni del občinskih prostorskih načrtov (OPN in OPPN) in kot poseben del metode načrtovanja po vzoru kvalitetnih evropskih zakonodaj. Na primerih načrtovanih posegov v naravno in kulturno krajino ter v naselja s kulturno dediščino so prikazani cilji, nove metode in obenem napake dosedanjega sistema načrtovanja trajnostnega razvoja bivalnega okolja Slovenije.

ključne besede

konservatorski načrt za prenovo, kulturna dediščina, prostorsko načrtovanje, interdisciplinarnost odločitve

abstract

The foundation of the space where people plan and build their living environments has always been the natural heritage which, only together with man-made heritage, represents a public good. At the same time, the natural heritage represents one of the patterns of unrealised possibilities and the greatest unknown in terms of understanding and affirmation within the framework of the sustainable development of space. Various professions, politicians, owners and the public have at different times used different criteria to determine the historic value of cultural heritage, as well as newly created cultural and artistic achievements supposedly having a special value not only at the present time, but also in the future. A high degree of conservation of the cultural landscape and the identity of major settlements and characteristic architecture will require particular care regarding interventions in, and the use of, space. This is why spatial planners, together with preservationists of cultural and natural heritage, should devote special care to nature, the natural landscape, quality settlements and the identity of architectural heritage. This is the only way in which to realise potential and the desire to truly preserve what have thus far been excluded elements of tangible and intangible cultural heritage for the public good. The 'Conservation Plan for Renovation' was therefore introduced as a necessary component of municipal spatial plans (OPN and OPPN) and as a particular component in the planning method, following the model of quality European legislation. The examples of planned interventions in the natural and cultural landscape, and settlements containing cultural heritage, demonstrate the goals, new methods and errors of the system of sustainable development planning which has been used for Slovenia's living environment.

key words

conservation plan for renovation, cultural heritage, spatial planning, interdisciplinary decision making

Kot posledica novosti v zakonodaji, še posebej v Zakonu o načrtovanju prostora ter Zakonu o varstvu kulturne dediščine, je nastala dobesedno neke vrste praznina ali nerazumevanje, kaj naj pomeni kulturna in naravna dediščina v načrtovanju razvoja prostora na eni strani in varovanju kulturne dediščine ter kulturnih spomenikov na drugi strani. To izvira iz značilne slovenske prakse, da so bili za razliko od drugih razvitih držav doslej to povsem samostojni pojmi – za nekoga vrednote, za drugega ovira... Vendar je mogoče zelo hitro ugotoviti, da je prav nerazumevanje nujne povezave med varovanjem (ohranjanjem...) določenih sestavin prostora in trajnostnim razvojem bivalnega okolja, kot naj bi ga za bodočnost načrtovali, lahko temeljni vzrok v sedanjosti in tudi v preteklosti za vrsto slabih rešitev urejanja našega slovenskega prostora. Hkrati je prav to osnovni vzrok za vse preveč ozko in kratkoročno načrtovanje posegov v prostor, kar je povzročilo ne le okoljsko neprimerne rezultate ampak tudi ekonomsko in socio-demografske negativne posledice. Če bi tudi v Sloveniji pravočasno sledili dobrim zgledom vsaj iz evropskega prostora, danes ne bi ugotavljali, da mnogi niso pripravljeni upoštevati novosti, ki jih zahtevajo nove zakonodaje, izhajajoče iz skupnih svetovnih in evropskih načel, konvencij in ciljev. Da se v svetu vse bolj odločno zahteva tak pristop med drugim pojasnjuje tudi zadnja sprejeta mednarodno priporočilo: "Ljubljanska deklaracija o kulturni dediščini" sprejeta 7. novembra 2009.

Različne stroke, politika, lastniki pa tudi javnost v različnih časih uporabljajo različne kriterije za vrednotenje zgodovinske vrednosti kulturne dediščine kot tudi za novo nastale kulturne in umetnostne

dosežke, ki naj bi imeli posebno vrednost ne le danes ampak tudi v prihodnosti. Obenem z individualno izbranimi kriteriji posameznih strokovnjakov ali skupin z ideološkimi predsodki se vedno pojavljajo tudi času prilagojena merila ali celo metode vrednotenja. Osnovno vprašanje se postavlja, ali so take različne ocene in razvrstitve v višje ali nižje vrednostne razrede dovolj objektivne, da je na njihovi podlagi mogoče postaviti usklajene smernice o ustreznosti uvrstitve posameznih dosežkov in posebnosti vseh sestavin kulture v zaščiteni kulturno dediščino kot pomembne kulturne spomenike in katere so tiste vrednote, ki naj bi jih zato ohranili ali celo rekonstruirali kot pozitivne sestavine razvoja bivalnega okolja. Teoretično naj bi najpomembnejšo vlogo pri tem odločanju imele kvalitetne analize in ocene, ki jih razberemo iz zgodovine, pri čemer naj bi bile v čim manjši možni meri odvisne od trenutnih političnih, ekonomskih in ideoloških vplivov - ostaja pa osnovno vprašanje ali je to mogoče, oziroma ali je sploh zaželeno.

Obenem se vedno znova postavlja vprašanje, ali je ohranjanje kulturne dediščine le želja po dokazovanju nekaterih posebnosti in zato le akademsko pomembna ugotovitev, morda celo le dobro prodajana materialna dobrina, ali pa je hkrati tudi pomemben del bodočnosti in obenem ključna sestavina kvalitetnega bivalnega okolja. Danes je to vprašanje dobilo splošno veljaven odgovor: kulturna dediščina je last vsega človeštva in njena ohranitev je eno od najpomembnejših izhodišč za trajnostni razvoj (kot to sporoča vrsta Unescovih, evropskih in tudi državnih dogovorov, zakonov ter konvencij). Danes moramo torej preseči ozke poglede posameznikov, politik ali ideologij in kulturno dediščino razumeti

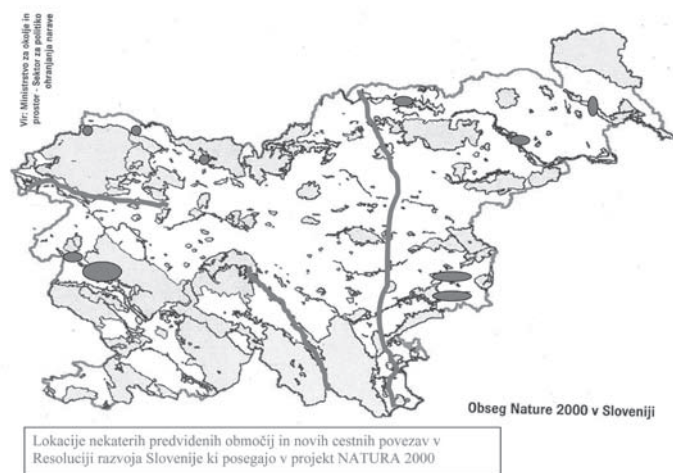
kot skupno dobro. Zato naj bi skušali v skupnem prostoru ne glede na tradicionalne predsodke o različnih merilih in ciljih o pomenu kulturne dediščine povezati slovenski in evropski prostor, razčleniti izhodišča, probleme in možnosti ter tako ustvariti posebno priložnost za lokalno in čezmejno sodelovanje.

Najprej se nam postavi vprašanje: kje smo? Odgovor je nedvoumen: tu smo, v osrčju Evrope in v okviru vzhodnih Alp, kjer je človek tisoče let ustvarjal današnjo kulturno dediščino. Čim bliže smo torej ugotovitvi o realnem prostoru, tem bolj ugotavljamo, da je tu najmočnejše prav kulturna dediščina tista dragocenost, ki je v največji meri ustvarjala kvaliteto prostora in s tem seveda tudi življenja! Na isto vprašanje so v vseh primerljivo razvitih deželah odgovorili tako, da je potrebno razumeti tudi specifično lokalnih posebnosti, ne samo neke zelo posplošene povezovalne karakteristike, ki so vse prevečkrat vezane ali na politične, ideološke ali pretirano nacionalne meje. To je vedno znova tudi v preteklosti preprečevalo željo človeka, da ustvari v posebnih okoljih tako podobo prostora in oblikuje tako arhitekturo ter poselitveni vzorec, da se v njih odseva njegova povezanost z naravnimi danostmi hkrati z ustvarjenimi značilnostmi. Razlika med današnjim trendom globalizacije ter individualizmom na eni strani in nekdanjimi cilji po izoblikovanju posebnosti posameznih bivalnih okolij daje sicer posamezniku možnost, da brez pomisleka ali celo v nasprotju s sosedom lahko gradi in posega v prostor, kar je vzrok, da današnji trendi v arhitekturi in urbanizmu prevečkrat v celoti preprečujejo tudi kakršnakoli razmerja med vrednotami kulturne dediščine (kot javno dobrino) in pogoji za trajnosten razvoj prostora. Zato so se v zadnjih desetletjih v razvitem svetu vedno bolj zavestno odločili, da v obliki mednarodnih dogovorov ali posebnih deželnih, včasih celo regionalnih zakonodaj preprečijo in ustavijo to degradacijo prostora ter jo na nov način preusmerijo v resničen trajnostni razvoj – ki povezuje preteklost, sedanjost in prihodnost.

Naslednje vprašanje je: kaj sestavlja celovito kulturno dediščino? Tudi na to vprašanje smo že dobili odgovor, da to niso le posamezni deli umetniškega ustvarjanja ampak celovit sklop človekove ustvarjalnosti, povezane z naravo, časom in prostorom, v katerem je nastajala. Zato so se seveda spremenili tudi odgovori na predhodno zastavljena vprašanja kako vrednotiti, kako varovati in kako vključevati vse sestavine kulturne dediščine v načrtovanje bodočega razvoja. Ob tem je mogoče ugotoviti, da ni ustreznega povezovanja med različnimi nivoji prostorskega razumevanja – od skupnega evropskega prostora, preko pojmov "kulturna krajina" do lokalnih značilnosti in posameznih ambientov. Z nekaterimi vzorci je to prav za Slovenijo mogoče predstaviti kot ključni problem, saj med izpolnjevanjem zahtev po uresničitvi skupnih prekomejnih prostorskih načel, državne strategije razvoja in lokalnih (občinskih ali celo krajevnih) razvojnih in izvedbenih načrtov skoraj ni pravih povezav.

Osnova prostoru je gotovo naravna dediščina in posebnosti človekovega poseganja ali povezovanja v njene značilnosti. Ker to danes predstavlja enega od vzorcev neuresničenih možnosti in hkrati največjo neznanko, bo potrebno o tem vprašanju spregovoriti najbrž šele tedaj, ko bomo odgovorili na vprašanja o drugih sestavinah kulturne dediščine. Kot vzorec in kot dokaz o nujnosti širših prekomejnih povezav so gotovo nekateri skupni evropski projekti. Da bi združili željo po ohranitvi skupne naravne

dediščine v Evropi in s tem omogočili njeno bodočnost, je bil kot primer ustanovljen program Natura 2000. Tako ima tudi Slovenija svoj načrt o bodočnosti teh izjemnih delov naravne dediščine, ki pa se v uresničevanju skoraj nikoli medsebojno ne srečuje s sosedami, čeprav obstajajo uradni zemljevidi ciljev evropskega programa Natura 2000 sosednjih držav. V okviru posameznih držav omejeni programi bi lahko postali neprimerno kvalitetnejši, če bi jih ob upoštevanju lokalnih in regionalnih vrednot medsebojno povezali ter jih obenem vstavili v celovit cilj ohranjanja naravne in kulturne dediščine – šele tedaj bi bili tudi izhodišče za bodoči turizem, bivanje, za kvalitetno življenje! Če primerjamo izhodišča Nature 2000 z državnim strateškim načrtom Resolucija 2007-2023, se izkaže, da v mnogih sestavinah nista usklajena, še manj pa je ta načrt usklajen s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije.

Slika 1: Pričakovano degradiranje območij, zaščiteneh z Naturo 2000 kot posledica izvajanja Resolucije 2007-2023

Figure 1: Approximation of degradation within Natura 2000 (result of resolution of 2007-2023).

Novi cilji prostorskega načrtovanja v Sloveniji kot delu Evrope

Osnovna prednost slovenskega prostora je v relativno dobri ohranjenosti arhitekturno-krajske identitete. To Slovenijo uvršča med tiste evropske države, ki naj bi bile v prihodnosti ne le "vrt Evrope" ampak tudi pomembna turistična in bivalna destinacija. Presoja načrtovanja razvoja prostora, ki naj gradi iz že ustvarjenih vrednot in ki obenem varuje posebnosti prostorsko-krajske identitete, mora biti utemeljena z vzporednim poznavanjem specifične slovenskega prostora, kot je to zapisano v Strategiji prostorskega razvoja. Ker pa v resoluciji o nacionalnih razvojnih projektih 2007-2023 ta razmerja niso niti omenjena, je nujno opozoriti na pričakovane posledice vpliva na okolje. Kritične primerjave z obstoječimi specifičnimi strateškimi cilji Strategije prostorskega razvoja Slovenije, Operativnega programa upravljanja območij Natura 2000, najnovejšega Zakona o prostorskem načrtovanju - torej projektov ki ohranjajo krajsko in prostorsko identiteto - in izbanimi projekti Resolucije, kažejo na možno pričakovanje vedno večje izgube številnih delov kulturne in naravne dediščine. Tudi najnovejša "Ljubljanska deklaracija o kulturni dediščini"

(2009) zavezuje Slovenijo, da "ohranjanje skupne evropske kulture dediščine ni ločeno vprašanje, temveč bistveno orodje za doseganje globalnih ciljev..." varstva okolja, lokalnega in gospodarskega razvoja, socialnega vključevanja itd.

To bi bilo v bližnji prihodnosti mogoče preprečiti le, če bo uveljavljen in tudi resnično uporabljan novi del metode načrtovanja prostora in varstva kulturne dediščine, na katerega je potrebno posebej opozoriti, saj je bil – morda celo zavestno – doslej preprosto prezrt. To je vloga "Konservatorskega načrta za preno" (KNP), kot je zabeležena v novi prostorski in kulturno-varstveni zakonodaji. Tako postajajo neposredno povezana doslej vse preveč ločena mnenja in predlogi o razvoju in varstvu prostora, obenem pa tudi naloge in dolžnosti vsaj dveh ministrstev: za prostor in za dediščino. Nova metodologija naj bi uvedla tudi doslej vse premalo poznan interdisciplinarni način dela!

"Konservatorski načrt za preno" je bil zamišljen kot nujni sestavni del občinskih prostorskih načrtov (OPN in OPPN) in kot poseben del metode načrtovanja po vzoru kvalitetnih evropskih zakonodaj. Iz vzporednih zelo različnih izkušenj tako v Sloveniji kot v nekaterih drugih evropskih državah pa izhajajo, da je potrebno v navodila za tak "načrt" (= pravilnik...) vgraditi določene posebnosti, vezane na zakonodajo in na lokalno specifikko. Pri slovenski specifikki je potrebno vsekakor biti pozoren na to, da so končne realne odločitve o posegih v prostor vezane na načrtovanje prostora in ne toliko na iz prostora izločeno varstvo posameznih delov kulturne dediščine, ter da je slovenski prostor za razliko od mnogih drugih izjemno raznolik v razmerju med detajli kulturne dediščine in nanje vezanim relativnim prostorom (Kras, alpski prostor, Prekmurje...). V tem okviru nastane zlasti dilema o identitetnih vrednotah prostora kot arhitekturne krajine, kakršna se je značilna razvila v preteklosti ali ki je danes v času trendovske in globalistične mode oblikovanja arhitekture ne znamo več oblikovati.

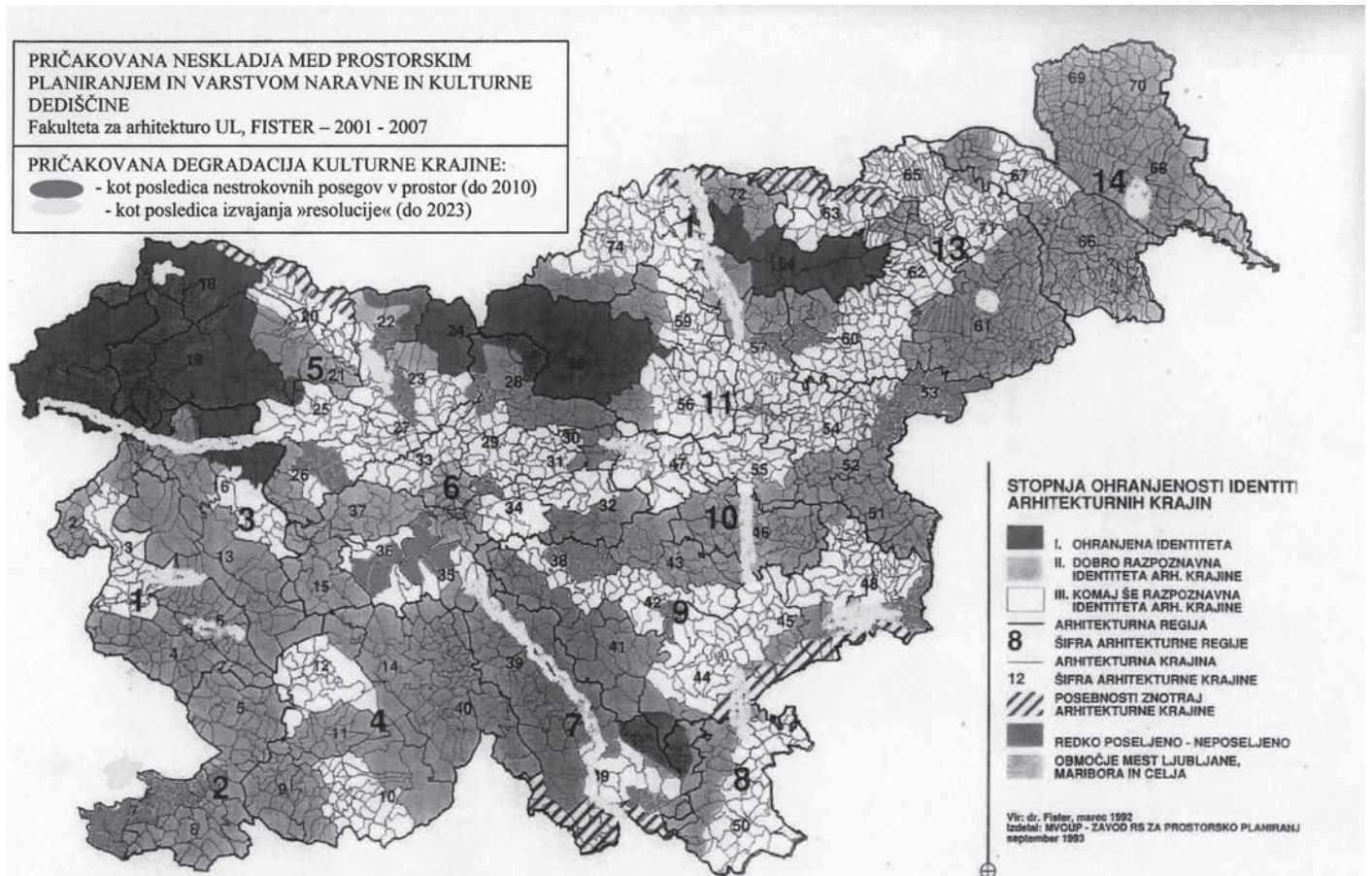
Opozoriti je potrebno tudi na to, da je za raven OPN pomembna strateška naravnost, ki naj bi določila območja in pričakovano stopnjo podrobnosti obdelave (in ne doslej znani neposredni pogoji za podrobna gradbena dovoljenja = PGD!), medtem ko je na ravni podrobnega načrta (OPPN) detajlna raven vsekakor pričakovana. Brez predhodno določenih območij, za katere se mora izdelati tudi pravi načrt prenove, se torej lahko v postopku tudi prepreči izdelavo konservatorskih načrtov za preno! Zato je prvi premislek, ali je mogoče izdelati konservatorski načrt za preno v dveh zaporednih fazah, kar pomeni, da je potreben zelo usklajen dogovor z načrtovalci OPN in OPPN - kaj je torej pričakovano za pripravo OPN in kaj za izdelavo OPPN. V okviru analitičnega dela je tudi za konservatorski načrt za preno gotovo kar nekaj sestavin, ki so enake kot za pripravo formalnih občinskih načrtov za OPN in OPPN (demografski, lastniški, infrastrukturni, ekonomski itd.). Ti so seveda nujni za izdelavo prostorskih načrtov delno pa tudi za izdelavo konservatorskih načrtov. Tudi tu je potrebno uskladiti pripravo tako imenovanih "podlag", ki so vezane na statistične in zemljiškopravne podatke, z obema ministrstvom in po možnosti povezati podatkovne sisteme v celoto. Če bi torej povezali podatkovne baze, ki določajo prostorsko stanje v

enotni sistem (tudi podatkovno bazo o kulturni dediščini!), bi bilo šele mogoče neposredno izvajati interdisciplinarne pogoje za pripravo načrtov, hkrati pa omogočiti tudi nujni monitoring – sledenje stanja v prostoru je namreč zlasti za kulturno dediščino v velikem časovnem zaostanku!

Poseben problem analitičnega dela KNP je definicija, s kakšnimi merili je analiza izdelovana. V drugih državah je to najboljše izvajano šele tedaj, ko so pred začetkom analiz izdelani ustrezni indikatorji, ki morajo biti v osnovi sicer poenoteni, vendar za kulturno dediščino obvezno tudi relativni glede na obravnavano območje ali specifični prostor! Analiza je torej mogoča le takrat, ko so postavljena merila zanjo in se ne opravlja samo statistično. Le tako omogoča, da postane osnova za vrednotenje vloge naravne in kulturne dediščine v prostorskem načrtovanju. Vsak primer mora izhajati iz lastne specifikke in razvijati svoje dodatne lastne metode ob udeležbi javnosti, različnih interdisciplinarnih raziskavah, posebnem sistemu promocij, posebnem sistemu vzgoje javnosti, specialistov itd. Že v tem delu je torej nujno uvesti tudi sodelovanje javnosti, kar naj bi bila obvezna sestavina prostorskega načrtovanja – ki je žal v slovenski izkušnji le slabo upoštevana.

Naslednji problem, ki zahteva nov pristop, je raven varovanja kulturne in naravne dediščine in s tem vključevanja v prostorsko načrtovanje. To so v splošnem ravni kulturne krajine, urbane in vaške strukture naselja in posamičnega spomenika. Danes v okviru naravnih danosti združujemo kvalitetne človekove doprinose v takoimenovane "kulturne krajine" – in te se v našem skupnem prostoru izjemno močno povezujejo tudi preko uradnih meja. Če bi kot vzorec skušali prepoznati identiteto človekovega bivalnega okolja (=prostora) s sodobno tehnologijo iz velike višine, torej oddaljeni od resničnega človeka, bi ugotovili, da kulturna krajina na formalno upoabljan "sodoben", tehnološko formalen način ne razpozna resničnih vrednot kulturne dediščine, ki jo oblikujejo in ki bodo v bodočnosti najbolj zaželeni cilji obiskovalcev in prebivalcev! In če se spustimo še nižje: šele neposredno poznavanje prostora nam pove, da kulturna krajina ni samo mesto in hoteli ali izločeni spomeniki, ampak so enako pomembne v njej tudi vasi, cerkve, znamenja, polja, gozdovi, način življenja in z njim povezane vse sestavine duhovne kulture – le tako in kot njen del jih razpoznamo kot posebej iskane sestavine kvalitetnega življenjskega okolja in želje po vsaj začasnem bivanju v njem. Hkrati pa vendarle iz tako določene (v praksi formalne...) oddaljenosti lahko ugotovimo, kako neverjetna sorodnost kulturnega izročila je v skupnem prekomejnem in nadregionalnem prostoru, kar je danes povsem onemogočeno zaradi ozkega razumevanja v okviru občin ali državnih meja, največkrat celo le v okviru investitorjevega interesnega prostora!

Visoka stopnja ohranjenosti kulturne krajine bo v bodoče zahtevala posebno pazljivost pri vseh posegih v prostor in njegovo rabo. Prav zato naj bi v bodočem delu načrtovalci prostora in tudi varstveniki kulturne ter naravne dediščine posvetili naravi in kulturni krajini posebno skrb, ker bo le tako uresničena možnost in želja, da se v resnici ohranijo tudi posamezni doslej izločeni deli materialne in duhovne kulturne dediščine. Morda bi bilo najbolje, da se najprej razčisti

Slika 2: V zadnjih 10 letih do nerazpoznavnosti uničeni deli še nedavno kvalitetno razpoznavnih krajinskih območij, ki so bili kot taki tudi izhodišče za strateške cilje v Strategiji razvoja Slovenije

Figure 2: Areas of 10 years long degradation processes were taken as inputs of RS Spatial development strategy.

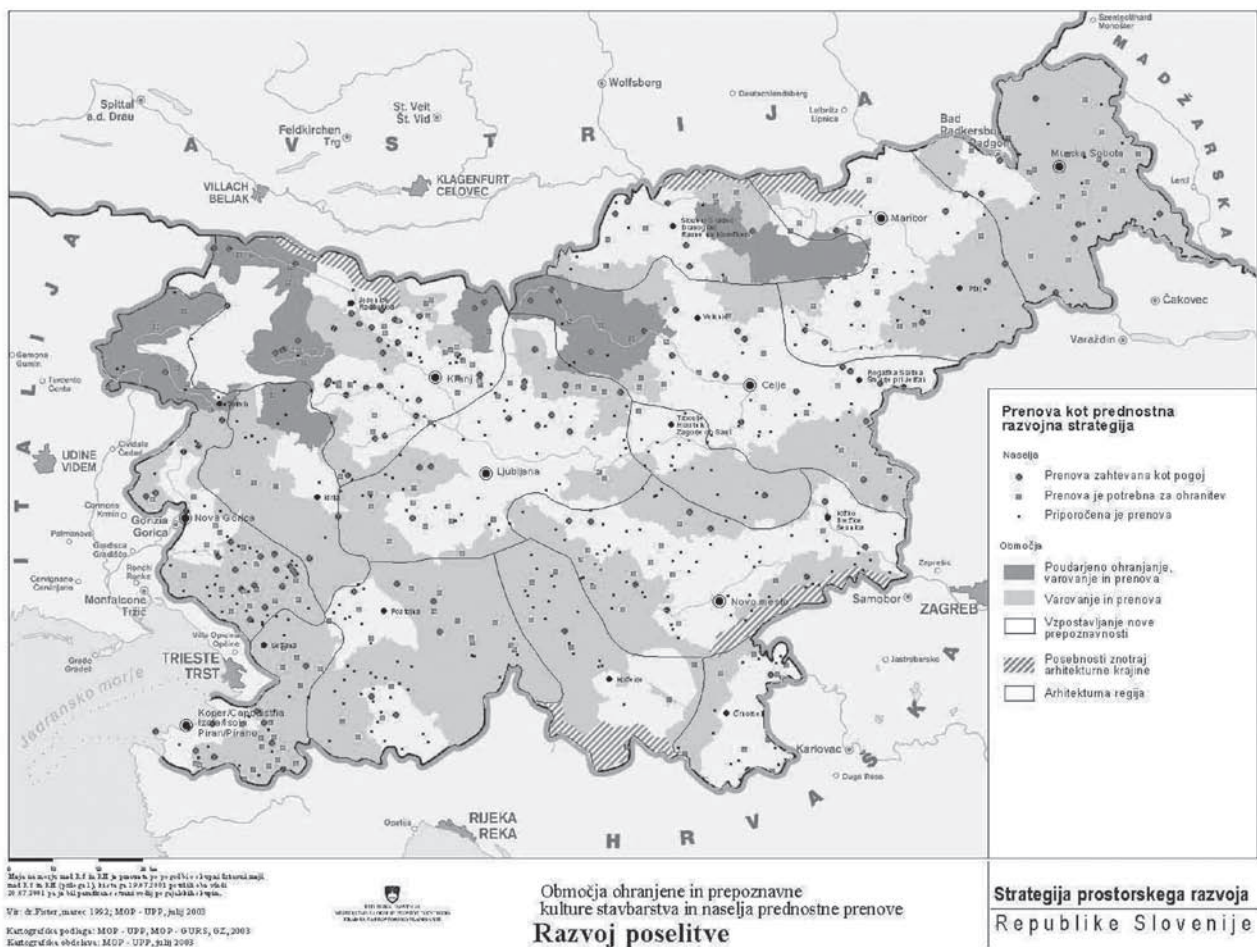
vprašanja, vezana na doslej uveljavljene medsebojno nepovezane dele kulturne dediščine v tem našem skupnem prostoru, šele nato pa jih povežemo v skupni naravni in kulturni prostor. Ker je vse, kar človek ustvarja, utemeljeno z izhodiščem v njegovem načinu razmišljanja, kulturi bivanja in ustvarjanja, je zato tudi nova, skupna in sodobna razlaga pojma duhovne kulturne dediščine morda najbolj pomembna. Duhovna dediščina povezuje naravno, materialno in vse druge vrste kulturne dediščine, saj jo človek le tako razume. Vendar – brez povezave z okoljem, v katerem je nastajala, ne more imeti svoje prave vrednosti!

Povsem enaka ugotovitev velja tudi za materialno kulturno dediščino, ki se žal vse prevečkrat skuša izločiti iz prostora v katerem in za katerega je nastala. Naj bodo to stavbe, naselja, parki, spomeniki in še mnogo tega je, kar se vse preveč izločeno in samostojno skuša vrednotiti v povezavi z naprej zahtevanimi in od dolgih delov človekove ustvarjalnosti ločenimi merili – to pa je prav tisto, kar nas ločuje in kar v resnici v največji meri onemogoča ohranitev kulturne dediščine kot lastnine vsega človeštva! Vključitev nepremične kulturne dediščine v prostor torej ne sme pomeniti le likovna merila vrednot, ampak se to povezuje v največji meri predvsem na vsebinske in v času vedno znova drugače razumevane vrednote arhitekture, ki jih B. Zevi

označuje na naslednji način: arhitektura je oblikovan prostor z določeno vsebino in ta vsebina je človek. To pa pomeni, da ne le v odnosu do krajine ampak tudi v odnosu do posameznih sestavin arhitekturne dediščine velja, da ima tudi ohranjena arhitekturne dediščina vedno neko vsebino (= funkcijo) ter da je ohranjana zato, da omogoči človeku, ki ob njej ali v njej biva, posebno vrednost. Ta je danes morda ponekod že tudi zlorabljena zgolj kot izhodišče za dobiček, obenem pa prav to dokazuje, da je mogoče z usklajeno strategijo vključevanja dediščine v razvoj prostora zagotoviti pričakovano povrnitev vloženega napora in sredstev – pod pogojem, da to ne bo uničilo osnovnih vrednot dediščine, ki v času vedno znova tudi ob spreminjanju meril zanjo ohranjajo svojo posebno vrednost.

Če za slovenski prostor lahko po številnih analizah ugotovimo, da ne dosegamo tistih norm, kot jih postavljajo mednarodna merila za ohranjanje kulturne dediščine kot javne dobrine in da tudi v strokovnih krogih ni ustreznega znanja o resnični njeni vrednosti za razvoj prostora in kvalitetnega bivalnega okolja, je potrebno vendarle ugotoviti, kje so možnosti in kje so ovire.

Tako je na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani zlasti v zadnjem obdobju nastala možnost, da so bili pridobljeni številni manjkajoči podatki o splošni arhitekturni dediščini v slovenskem prostoru ter da se usposobi bodoče arhitekta in urbanista za njeno ustrezno upoštevanje v okviru razvoja bivalnega okolja. Na fakulteti je bila sprožena vrsta pobud, na osnovi katerih je prišlo do predhodno omenjenih novosti v obeh najodgovornejših zakonskih normah.

Slika 3: Uradni zemljevid v okviru Strategije razvoja Slovenije z naselji, v katerih bi morala imeti prenova prednost pred novogradnjo – analiza je nastala v okviru raziskovalnega projekta na Fakulteti za arhitekturo

Figure 3: Formal map of RS as a result of RS Spatial development strategy directions.

V okviru arhiva "Korpus slovenske arhitekture" so arhivirani osnovni podatki o preko 4500 naseljih in preko 40.000 stavbah iz okvira arhitekturne dediščine v slovenskem prostoru. Prostorske analize o arhitekturnih krajinah in naseljih, za katere ima tudi po izhodiščih Strategije razvoja Slovenije prenova prednost prednovogradnjo (na osnovi izkušenj iz višje razvitih evropskih držav!) ponujajo možnost novega načina načrtovanja prostorskega razvoja, ki bo omogočil hkratno modernizacijo in ohrnitev kulturne dediščine. Zadnja "akcija" o nujnosti upoštevanja nove zakonodaje in posodobljenih metod načrtovanja prostora (izdelava pravilnikov posameznih delih prostorskih načrtov in vzporedna izdelava vzorčnih projektov) pa daje prav fakulteti obvezo, da s temi rezultati in možnostmi tudi v bodoče neposredno v največji možni meri sodeluje v razvoju slovenskega prostora.

Če bi kot negativne vzorce našli vrsto projektov, ki so izvajani na območjih, v katerih je tudi kulturna dediščina – in to kjerkoli v Sloveniji, morda pa še posebej v Ljubljani – bi lahko ugotovili, da niti eden med njimi ni upošteval jasne zahteve, da je sestavni del OPPN že omenjeni konservatorski

načrt za prenovo – in to naj bi veljalo že od sprejetja obeh zakonodaj. Torej bi morali biti ti posegi zakonsko neustrejni! V Pravilniku za OPPN je namreč dobesedno navedeno:

9. člen (rešitve in ukrepi za celostno ohranjanje kulturne dediščine):

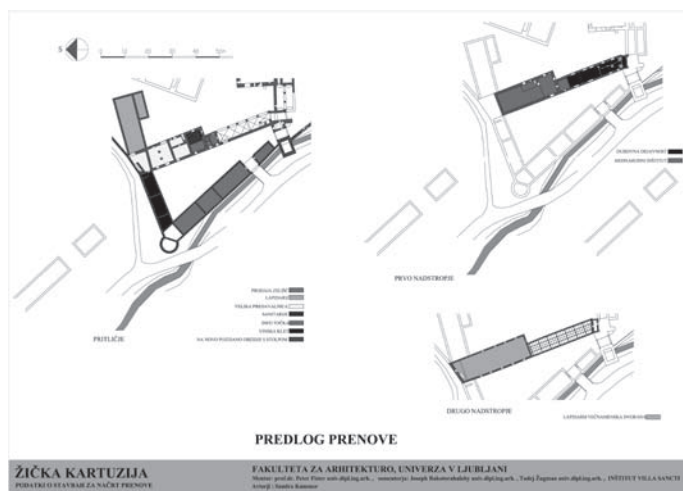
- (1) V podrobnem načrtu se na območjih, kjer so evidentirani objekti in območja kulturne dediščine, določijo tudi takšne rešitve in ukrepi, ki omogočajo in zagotavljajo njihovo celostno ohranjanje.
- (2) Če je v območje celovite prenove naselja vključena zavarovana arhitekturna, naselbinska in arheološka dediščina, mora podrobni načrt za celovito prenovo vsebovati konservatorski načrt po predpisih o varstvu kulturne dediščine.

Zaključek

Ker je torej cilj varovanja "celostno ohranjanje" kulturne dediščine – in obenem njeno ustrezno vključevanje v prostor in v prihodnost tako po pomenu kot po svoji aktivni vlogi, bi lahko zaključili, da bodo odslej vsi tisti, ki bodo načrtno ali zaradi nezadostne informiranosti (=nevednosti) te zahteve ali spregledali ali načrtno izločili, resnično postali krivci za uničenje kulturne dediščine kot javne dobrine – pa naj bo to Fakulteta za arhitekturo, ki ne bi dosledno nadaljevala svoje

aktivne vloge pri izobraževanju ali raziskovanju arhitekturne dediščine, ali arhitekturna zbornica in projektantski biroji, ki bi na zahtevo investitorjev ali zaradi drugih tendenc načrtnoprezrli svojo strokovno in etično obvezo, še zlasti pa projektanti in investitorji, ki bi le zaradi trenutnega dobička ali drugih ciljev onemogočili prihodnost dediščine. Da je to mogoče pričakovati, je bilo razvidno tudi iz odklonitve objave tega prispevka v Urbanem izzivu!

Podobne posledice bi lahko pričakovali tudi v primeru, da bi preozki strokovni pristopi v izdelavi konzervatorskih načrtov za prenovo s strani spomeniške službe preprečili nujnost interdisciplinane metode dela. Take dokumente bi ne bi bilo mogoče vključevati v razvojne načrte ali pa bi se ponovile slabe izkušnje iz dosedanje prakse, ko le mnenje o že izdelanih predlogih mnogokrat ni imelo ustrezne vloge in moči. Če hočemo torej dokazati, da imamo tudi v Sloveniji razvito kulturo oblikovanja in varovanja kvalitetnega bivalnega okolja primerljivo z Evropo, je nova metoda načrtovanja posegov v prostor nujen cilj in etična zahteva za vse stroke!

Slika 4 : Kot pilotni projekt za Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za prostor izdelan predlog konzervatorskega načrta za prenovo za kompleks samostana Žiče je dokazal nujnost celovitega načrtovanja varstva spomenikov, vpliva na prostor in razvojne strategije v okviru OPPN – kot vzorec je bil 22.novembra 2009 predstavljen v Franciji na mednarodnem kongresu "Patrimoines en crise, patrimoines en devenir"

Figure 4 : A proposed conservation plan for the renovation of the monastery compound of Žiče as a pilot project for the Ministry of Culture and the Ministry of the Environment and Spatial Planning proved the need for a comprehensive plan to take into account the protection of monuments, environmental effects and development strategy within the framework of detailed municipal spatial plans. The project was presented as a model on December 22, 2009, in France at the international congress 'Patrimoines en crise, patrimoines en devenir'.

Viri in literatura

- Benson, John F.; Roe, Maggie: Landscape and sustainability; Routledge, London - New York 2007,
- Fister, Peter: Presoja vplivov razvojnih projektov na arhitekturno-krajsko identiteto Slovenije; v: AR 2007/2; FA UL 2007;
- Fister, Peter: Prihodnost arhitekture kot kulturne dediščine – v: AR 2008/2; FA UL 2008;
- Fister, Peter: Reurbanizacija/prenova naselbin in arhitekture (metodologija načrtovanja) – Reurbanisation of Architecture and Urban Structures (Planning Methodology); FA UL 2007;
- Forward planning: The function of cultural heritage in a changing Europe – experts' contribution; Council of Europe 2001;
- Mielke, Friedrich: Die Zukunft der Vergangenheit – Grundsätze, Probleme und Möglichkeiten der Denkmalpflege; DBA Stuttgart 1975;
- Pickard, R.D.: Conservation in the Built Environment; Addison Wesley Longman L. 1996;
- Rodwell, Denis: Conservation and Sustainability in Historic Cities; Blackwell Publ. 2007;
- Rypkema, Donovan D.: The Economics of Historic Preservation – a Community Leader's Guide; National Trust for Historic preservation, Washington D.C. 1994;
- Zevi, Bruno: Pogledi na arhitekturo (Saper vedere l'architettura); CZ, Ljubljana 1959.
- Ljubljanska deklaracija o kulturni dediščini: od sprave do tajnostnega družbenega in gospodarskega razvoja; Ljubljana, november 2009, Ministrstvo za zunanje zadeve RS in Ministrstvo za kulturo RS, [www.mk.gov.si/si/coe/ljubljanski proces/](http://www.mk.gov.si/si/coe/ljubljanski%20proces/)